

НННН

Laurent Binet

Sofoklis

HHHH

Laurent Binet

Iš prancūzų kalbos vertė

Diana Bučiūtė

Sofoklis

Vilnius, 2013

*Vertėja dėkoja už patarimus Čekijos
bičiuliui Almiui Grybauskui ir savo
tėvui, aistringam istorijos mėgėjui, kurio
biblioteka suteikė drąsos versti šią knygą.*

PIRMA DALIS

*Ir vēl prozininko mintis šmaižioja po
istorijas medī, bet ne mūsu valioje īvilioti
tā voveriukę ī rankinī narvelī.*

Osipas Mandelštamas. „Romano pabaiga“

I Gabčykas – tokia jo pavardė – tai personažas, kuris iš tikrųjų egzistavo. Ar jis girdėjo lauke, už tamsoje skendinčio buto langinių, vienas pats, išsitiesęs ant geležinės lovelės, ar jis girdėjo tokį atpažįstamą Prahos tramvajų džerškesį? Noriu tuo tikėti. Kadangi gerai pažįstu Prahą, galiu įsivaizduoti tramvajaus numerį (bet jis gali būti pasikeitęs), maršrutą ir vietą, kur, anapus uždarytų langinių, Gabčykas atsigulęs laukia, mąsto ir klausosi. Mes Prahoje, Višehrado ir Švč. Trejybės gatvių sankryžoje. Tramvajus Nr. 18 (arba Nr. 22) sustojo prie Botanikos sodo. O svarbiausia – dabar 1942 metai. Kundera „Juoko ir užmaršties knygoje“ leidžia suprasti, kad jam truputį gėda, jog turi pavadinti savo personažus, ir nors ta gėda nelabai juntama jo romanuose, kuriuose gausybė Tomų, Taminų ir visokių Terezų, nujaučiame akivaizdžią tiesą: kas gali būti banaliau kaip, naiviai rūpinantis tikrovės įspūdžiu ar, geriausiu atveju, tiesiog patogumu, savavališkai suteikti kokį nors išgalvotą vardą išgalvotam personažui? Kundera, mano nuomone, būtų turėjęs eiti toliau: iš tiesų, kas gali būti banaliau už išgalvotą personažą?

Taigi Gabčykas iš tikrųjų egzistavo ir iš tiesų atsiliepdavo (nors ne visada) į šį vardą. Jo istorija tokia pat tikra, kaip ir išskirtinė. Jis su savo bendražygiais įvykdė, mano akimis, vieną didžiausių pasipriešinimo aktų žmonijos istorijoje ir neginčijamai svarbiausią pasipriešinimo žygdarbį per Antrąją pasaulinį karą. Jau seniai troškiau pagerbti jo atminimą. Jau seniai matau, kaip jis, išsitiesęs mažame kambaryje – uždarytomis langinėmis, atvertu langu – klausosi

džerškiančio tramvajaus, sustojančio prie Botanikos sodo (kuria kryptimi jis važiuoja? Nežinau). Tačiau piešdamas šį paveikslą ant popieriaus, kaip dabar vogčiomis darau, nesu tikras, ar pagerbiu jo atminimą. Juk sumenkinu šį žmogų iki banalaus personažo, o jo veiksmus – iki literatūrinės intrigos; žeminanti alchemija, bet ką aš galiu padaryti? Nenoriu nešiotis šios vizijos visą gyvenimą, net nepamėginęs jos atkurti. Tiesiog tikiuosi, kad iš po storo atspindimojo idealizavimo sluoksnio, kuriuo padengsiu šią nepaprastą istoriją, dar prasišvies istorinės tikrovės veidrodis be jokios amalgamos.

2 Tiksliai nebeprisimenu, kada tėvas pirmąkart prakalbo apie šią istoriją, bet kaip šiandien matau jį mano kukliam nuomojamam kambarių tariant žodžius „partizanai“, „čekoslovakai“, galbūt „atentatas“ ir neabejotinai „likviduoti“, o paskui sakant datą: „1942 metai.“ Buvau radęs jo bibliotekoje „Gestapo istoriją“, parašytą Žako Delariu*, ir jau perskaitęs keletą puslapių. Tėvas, pamatęs mane su šia knyga rankoje, kai ką probėgšmais pakomentavo: paminėjo Himlerį, SS vadą, o paskui jo dešiniąją ranką – Heidrichą, Bohemijos ir Moravijos protektorių. Ir dar jis kalbėjo apie Londono atsiųstus čekoslovakų desantininkus ir atentatą. Jis nežinojo smulkmenų (o aš, šiaip ar taip, tuo

* Jacques Delarue, *Histoire de la Gestapo*, 1962. (Čia ir toliau, kur nepažymėta kitaip, vertėjos pastabos.)

metu beveik neturėjau priežasčių smulkiau klausinėti, nes tas istorinis įvykis dar nebuvo mano vaizduotėje užėmęs tokios vietos, kokią užima dabar), bet jaučiau tą lengvą jaudulį, kuris būdingas tėvui, kai jis pasakoja (paprastai šimtąjį sykį, nes – profesinis įprotis arba paprasčiausias natūralus polinkis – mėgsta kartotis) ką nors, kas jį vienaip ar kitaip pribloškė. Nemanau, kad jis pats kada nors suvokė, kokią reikšmę skiria šiai įdomiai istorijai, nes kai neseniai pasakiau jam apie savo ketinimą parašyti knygą šia tema, pajutau tik mandagų smalsumą be jokių ypatingų emocijų. Bet žinau, kad ši istorija jį visada žavėjo, nors ir nepadarė tokio didelio įspūdžio, kaip man. Imuosi šios knygos ir todėl, kad jam pasakyčiau: knygą subrandino keli žodžiai, išstarti paaugliui tėvo, kuris tuo metu dar nebuvo istorijos dėstytojas, bet mokėjo keliais nesklaidžiais sakiniais ją papasakoti.

Istoriją iš didžiosios raidės.

3 | Dar prieš abiem šalims atsiskiriant, nors buvau tik vaikas, dėl teniso jau skyriau čekus nuo slovakų. Pavyzdžiui, žinojau, kad Ivanas Lendlas yra čekas, o Miroslavas Meciras – slovakas. Ir nors slovakas Meciras buvo originalesnis, talentingesnis ir simpatiškesnis už čeką Lendlą, stropų, šaltakraujį, antipatišką (bet vis tiek išbuvusį pirmąją pasaulio rakete 270 savaites – tą rekordą viršijo tik Pitas Samprasas, pirmavęs 286 savaites), iš tėvo, be kita ko, žinojau, kad per karą slovakai kolaboravo, o

čekai priešinosi. Mano galvoje (kurios gebėjimas suvokti stebėtiną pasaulio sudėtingumą tada buvo labai ribotas) tai reiškė, kad visi čekai buvo rezistentai, o visi slovakai – kolaborantai, tarytum iš prigimties. Man nė netoptelėjo mintis apie Prancūzijos atvejį, kuris griovė tą schemą: argi mes, prancūzai, vienu kartu nesipriešinom *ir* nekolaboravom? Tiesą sakant, tik sužinojęs, kad Titas yra kroatas (vadinasi, ne visi kroatai kolaboravo ir, ko gero, ne visi serbai priešinosi), pradėjau aiškiau matyti, kokia situacija buvo Čekoslovakijoje per karą: iš vienos pusės Bohemija ir Moravija (kitai tariant, dabartinė Čekija), okupuotos vokiečių ir prijungtos prie Reicho (tai yra turinčios visai nepavydėtiną *protektorato* statusą ir laikomos Didžiosios Vokietijos sudėtine dalimi); iš kitos – Slovakijos valstybė, teoriškai nepriklausoma, bet faktiškai pavaldi naciams. Tai, akivaizdu, niekaip negalėjo iš anksto nulemti kiekvieno individualios elgsenos.

4 | Kai 1996 metais, prieš pradėdamas tarnauti prancūzų kalbos dėstytoju rytinės Slovakijos karo akademijoje, atvykau į Bratislavą, vienas iš pirmųjų klausimų, kuriuos uždaviau gynybos atašė sekretoriui ambasadoje (pirmiausia pasiteiravęs apie savo bagažą, nuklydusį Stambulo link), buvo susijęs su šia atentato istorija. Tas šaunus žmogus, viršila, kuris anksčiau Čekoslovakijoje specializavosi telefoninių pokalbių pasiklausymo srityje, o pasibaigus šaltajam karui iškeitė šį darbą į diplomatiją,

pateikė man pirmųjų detalių tuo klausimu. Visų pirma atentatą vykdė dviese: čekas ir slovakas. Džiaugiausi sužinojęs, kad operacijoje dalyvavo išeivis iš mane priėmusios šalies (vadinasi, tikrai būta rezistentų slovakų). Apie pačios operacijos eigą – ne kažin kas, tik tiek, kad, regis, vienas iš ginklų užsikirto šaunant į Heidricho automobilį (ta pačia proga sužinojau, kad Heidrichas tuo metu buvo automobilyje). Tačiau mano smalsumą ypač pakurstė tolesni įvykiai: kaip abu partizanai su savo draugais prisiglaudė vienoje bažnyčioje ir kaip vokiečiai mėgino juos ten paskandinti... Keista istorija. Norėjau daugiau patikslinimų. Bet viršila nelabai ką težinojo.

5 | Netrukus po to, kai atvykau į Slovakiją, sutikau labai gražią jauną slovakę ir beprotiškai įsimylėjau. Aistringas mudviejų romanus truko beveik penkerius metus. Iš jos gavau papildomų žinių. Pirmiausia protagonistų vardai: Jozefas Gabčykas ir Janas Kubišas. Gabčykas buvo slovakas, o Kubišas čekas, – atrodo, kad dėl jų pavardžių sąskambio neįmanoma apsirikti. Šiaip ar taip, abu vyrai atrodė sudarę neatskiriamą istorinio peizažo dalį: Aurelija, jaunoji moteris, apie kurią kalbu, išgirdo jų vardus mokykloje, kaip visi mažieji čekai ir visi mažieji jos kartos slovakai. Bet apskritai jai tas epizodas buvo pažįstamas tik bendrais bruožais – žinojo apie jį ne ką daugiau kaip manasis viršila. Teko palaukti porą metų, kol iš tikrųjų suvokiau, ką visada įtariau: kad šita istorija romantiškumu ir intensyvumu

pralenkia pačias neįtikimiausias išmones. O atskleidžiau tai beveik per atsitiktinumą.

Išnuomojau Aurelijai butą Prahos centre, tarp Višehrado pilies ir *Karlovo náměstí*, Karolio aikštės. Iš šios aikštės eina *Resslova ulice*, Reselio gatvė, pasiekianti upę ten, kur stovi tas keistas stiklinis pastatas, regis, banguojantis ore ir čekų vadinamas *Tančící Dům*, Šokančiu namu. Reselio gatvėje, leidžiantis dešiniuoju šaligatviu, yra bažnyčia. Bažnyčios šone – rūsio langas, aplink kurį akmenyje matyti daugybė kulų paliktų žymių, ir memorialinė lenta, kurioje tarp kitų minimi Gabčyko ir Kubišo vardai, kaip ir Heidricho, su kuriuo jų likimas jau susietas amžinai. Dešimtis kartų praėjau pro šį rūsio langą, nepastebėjęs nei kulų žymių, nei lentos. Bet vieną dieną sustojau: radau bažnyčią, kur parašiutininkai prisiglaudė po atentato.

Grižau su Aurelija pirmą valandą, kai bažnyčia buvo atidaryta, ir mes galėjome aplankyti kriptą.

Kriptoje buvo viskas.

6 | Ten buvo dar siaubingai švieži pėdsakai dramos, kuri pasibaigė šioje patalpoje daugiau kaip prieš šešiasdešimt metų: rūsio langelis, jau matytas iš lauko, iškastas kelių metrų tunelis, kulų žymės ant sienų ir lubų skliauto, dvejų medinės duralės. Ir dar ten buvo parašiutininkų veidai nuotraukose, išdaviko vardas čekų ir anglų kalba parašytame tekste, buvo lietpaltis, portfelis ir dviratis, minimi skelbime, buvo, aišku, automatas „Stenas“,

kuris užsikirto netinkamiausiu momentu, buvo prisimintos moterys, paminėti neapdairūs poelgiai, buvo Londonas, buvo Prancūzija, buvo legionieriai, buvo vyriausybė tremtyje, buvo kaimas, vadinamas Lidice, buvo jaunuolis, vardu Valčykas, stebintis kelią, buvo tramvajus, pravažiuojantis taip pat netinkamiausiu momentu, buvo pomirtinė kaukė, buvo dešimties milijonų kronų atlygis tam ar tai, kuris įduos, buvo cianido kapsulės, buvo granatos ir žmonės joms mesti, buvo radijo siųstuvai ir koduoti pranešimai, buvo čiurnos išnirimas, buvo penicilinas, kurio galėjai gauti tik Anglijoje, buvo visas miestas pramintojo „budeliu“ valioje, buvo vėliavos su svastika ir ženklai su kaukole, buvo šnipai vokiečiai, kurie dirbo Anglijai, buvo juodas mercedesas su sprogusia padanga, buvo vairuotojas, buvo mėsininkas, buvo aukšti pareigūnai aplink karstą, buvo policininkai, palinkę prie lavonų, buvo baisios represijos, buvo didybė ir beprotybė, silpnumas ir išdavystė, drąsa ir baimė, viltis ir sielvartas, buvo visos žmogiškos aistros, susitelkusios keliuose kvadratiniuose metruose, buvo karas ir buvo mirtis, buvo deportuoti žydai, išžudytos šeimos, paaukoti kareiviai, buvo kerštas ir politinis išskaičiavimas, buvo vienas žmogus, kuris, be kita ko, griežė smuiku ir fechtavosi, buvo šaltkalvis, kuris taip ir negavo progos dirbti savo darbą, buvo Pasipriešinimo dvasia, amžinai įsirašiusi šiose sienose, buvo kovos tarp gyvenimo ir mirties jėgų pėdsakai, buvo Bohemija, Slovakija, buvo visa pasaulio istorija keliuose akmenyse.

O lauke buvo septyni šimtai esesininkų.

7 | Naršydamas internete, aptikau filmą, pavadinimu „Sąmokslas“, kuriame Heidrichą vaidina Kenetas Brana. Už penkis eurus, įskaitant pašto išlaidas, nedelsdamas užsisakiau DVD. Jis mane pasiekė per tris dienas.

Filme atkurta Vanzės konferencija, per kurią 1942 metų sausio 20-ąją Heidrichas, padedamas Eichmano, per kelias valandas nustatė „galutinio sprendimo“ įgyvendinimo būdus. Tuo metu Lenkijoje ir SSRS jau buvo prasidėjusios masinės egzekucijos, bet jos buvo patikėtos SS naikinimo grupėms, *Einsatzgruppen*, kurios tiesiog suvarydavo šimtus ir net tūkstančius aukų, dažniausiai į kokį nors lauką ar mišką, o paskui išguldydavo jas kulkosvaidžiais. Bėda ta, kad šis metodas buvo sunkus išbandymas budelių nervams ir kenkė būrių moralei, netgi tokių užsigrūdinusių būrių, kaip SD ar gestapo, – pats Himleris vos nenuualpo dalyvaudamas vienoje iš tokių masinių egzekucijų. Vėliau SS įgudo uždusinti savo aukas prikimštuose sunkvežimiuose, pasukę į jas išmetamąjį vamzdį, bet ir tai tebebuvo ganėtinai primityvi technika. Po Vanzės konferencijos žydų naikinimas, Heidricho pavestas ištikimajam Eichmanui, buvo vykdomas kaip labai plataus užmojo logistinis, socialinis, ekonominis projektas.

Keneto Branos vaidyba gana subtili: jam pavyksta suderinti nepaprastą lipšnumą su valdingu autoritarizmu, todėl jo personažas kelią baimę ir nerimą. Vis dėlto aš niekur nesu skaitęs, kad tikrasis Heidrichas kokiomis nors aplinkybėmis būtų gebėjęs parodyti meilumą, tikrą ar apsimestinį. Tačiau viena trumputė filmo scena gerai atkuria personažą psichologiniu ir kartu istoriniu aspektu. Patyliukais disku-

tuoja du filmo veikėjai. Vienas pašnabžda kitam girdėjęs, kad Heidrichas yra žydų kilmės, ir klausia, ką anas mano: ar gandas galėtų būti pagrįstas. Antrasis tulžingai atsako: „Kodėl neuždavus šio klausimo tiesiai jam?“ Pašnekovas išbąla vien nuo minties apie tai. Ir iš tikrųjų, pasirodo, įkyrus gandas, kad Heidricho tėvas buvo žydas, ilgai jį persekiojo ir apnuodijo jam jaunystę. Regis, gandas buvo nepagrįstas, bet, tiesą sakant, jeigu ir būtų buvę kitaip, Heidrichas, kaip nacių partijos slaptųjų tarnybų ir SS vadovas, būtų nesunkiai galėjęs ištrinti iš savo genealogijos bet kokį įtartinę pėdsaką.

Šiaip ar taip, Heidricho personažas į ekraną buvo perkeltas nebe pirmą kartą, nes nepraėjus nė metams po atentato, 1943-iaisiais, Fricas Langas jau suko propagandinį filmą „Ir budeliai miršta“ pagal Bertolto Brechto scenarijų. Šiame filme vaizduojami įvykiai – grynas prasimanymas (Fricas Langas, aišku, nežinojo, kaip viskas vyko iš tikrųjų, o jei būtų žinojęs, suprantama, nebūtų rizikavęs ir kėlęs to į viešumą), bet gana išradingas: Heidrichą nužudo gydytojas čekas, vietinio Pasipriešinimo judėjimo narys, jis randa prieglobstį pas vieną merginą, jos tėvas, universiteto profesorius, sučiumpamas okupanto su kitomis vietos įžymybėmis, grasinama keršyti egzekucija, jei žudikas nepasiduos. Kritinio momento, vaizduojamo nepaprastai dramatiškai (Brechtas, be abejo, įpareigoja), atomazga – epizodas, kai rezistentams pavyksta pasiekti, kad vienas išdavikas kolaborantas atmokėtų už kitus, ir jo žūtimi baigiama tiek byla, tiek filmas. Tikrovėje nei partizanai, nei gyventojai čekai taip lengvai neišsisuko.

Fricas Langas nusprendė primityvokai pavaizduoti Heidrichą kaip subobėjusį iškrypėlį, visišką išsigimėlį, mosikuojantį steku, taip pabrėždamas ir jo žiaurumą, ir ydingus įpročius. Tiesa, kad tikrasis Heidrichas buvo laikomas seksualiniu sugedėliu ir buvo apdovanotas falcetu, kuris nesiderino su visu personažu, bet jo arogancija, griežtumas, idealaus arijo profilis neturėjo nieko bendro su būtybe, krivuliuojančia filme. Tiesą sakant, jeigu ieškotum šiek tiek panašesnio paveikslo, vertėtų dar kartą pasižiūrėti Čaplino „Didįjį diktatorių“: čia matome diktatorių Hinkelį tarp dviejų parankinių, kurių vieno, išsipusčiusio stambaus pilvūzo, prototipas akivaizdžiai yra Gėringas, o kitas – aukštas, lieknas, daug gudresnis, šaltas ir susikaustęs – ne Himleris, tas klastingas ir netašytas žemaūgis ūsočius, o greičiausiai Heidrichas, labai pavojinga Himlerio dešinioji ranka.

8 Šimtąjį kartą grįžau į Prahą. Lydimas kitos jaunos moters, gražuolės Natašos (ji buvo prancūzė, nepaisant vardo: komunistų duktė, kaip mes visi), vėl nuėjau į kriptą. Pirmą dieną ji buvo uždaryta dėl valstybinės šventės, bet priešais – anksčiau nebuvau pastebėjęs – yra baras „Parašutininkai“. Viduje sienos nukabintos su tuo įvykiu susijusiomis nuotraukomis, dokumentais, skelbimais, išmargintos piešiniais. Didelis piešinys baro gilumoje vaizduoja Didžiąją Britaniją su taškais pažymėtomis karinėmis bazėmis, kur čekų armijos tremtyje diversinės desanto komandos rengėsi savo misijoms. Su Nataša išgėriau bokalą alaus.

Rytojaus dieną vėl nuėjome ten pirmą valandą, kai atidaroma kriptą. Parodžiau ją Natašai, ir ji mano prašymu padarė kelias nuotraukas. Salėje buvo leidžiamas trumpas filmukas, atkuriantis atentatą: pamėginau atsekti dramos vietą, kad galėčiau ją aplankyti, bet tai gana toli nuo Prahos centrinių rajonų, priemiestyje. Gatvių pavadinimai pasikeitė, man buvo sunku visiškai tiksliai nustatyti, kur įvyko antpuolis. Prie išėjimo iš kriptos pasiėmiau dvikalbį prospektą, reklamuojantį parodą, čekiškai vadinamą *Atentát* – „Atentatas“, o angliškai *Assassination* – „Nužudymas“. Nuotraukoje tarp abiejų pavadinimų matėsi Heidrichas, apsuptas oficialių asmenų vokiečių, o jam prie šono – vietinė jo dešinioji ranka, Karlas Hermanas Frankas iš Sudetų krašto, visi su paradine uniforma, lipantys dekoruotais laiptais. Ant Heidricho veido buvo įspaustas raudonas taikinyš. Paroda vyko Kariuomenės muziejuje, netoli Florencės metro stoties, bet nebuvo nurodyta jokios datos (tik pažymėtas muziejaus darbo laikas). Nuėjome ten tą pačią dieną.

Įžengusius į muziejų, mus labai svetingai pasitiko senyva moteriškutė: regis, apsidžiaugė išvydusi lankytojus ir pakvietė pereiti įvairias to pastato sales. Bet mane domino tik viena, parodžiau jai: ta, kurios įėjimą puošė milžiniška papjė mašė, reklamuojanti, kaip kokia Holivudo siaubo filmo afiša, parodą apie Heidrichą. Man kilo klausimas, ar tai nuolatinė ekspozicija. Šiaip ar taip, ji buvo nemokama, kaip ir visas muziejus, ir budėtoja, pasiteiravusi, kokia mūsų tautybė, įdavė mums aiškinamąją brošiūrą anglų kalba (ji nusiminė, kad gali pasiūlyti tik anglišką arba vokišką).

Paroda pranoko visas mano viltis. Čia iš tikrųjų buvo viskas: be nuotraukų, laiškų, skelbimų ir visokių dokumentų, pamačiau parašutinių ginklų ir asmeninius daiktus, jų dosjė, užpildytas anglų tarnybų, su pastabomis, vertinimais, kompetencijos nusakymu, Heidricho mercedesą su sprogsia padanga ir skylę užpakalinėse durelėse iš dešinės, pražūtingą meilužio laišką meilužei – Lidicės žudynių priežastį, šalia jų pasų su kiekvieno nuotrauka, ir daugybę kitų sukrečiančių autentiškų įvykusios dramos pėdsakų. Karštligiškai užsi-rašinėjau, nors ir žinodamas, kad čia per daug vardų, datų, detalių. Išeidamas paklausiau budėtojos, ar nebūtų galima nusipirkti brošiūros, kurią ji man įdavė pirma, – joje buvo pateikti visų parodos eksponatų aprašai ir komentarai; budėtoja atsakė neigiamai, regis, susikrėtusi. Toji puikiai sudaryta knygelė buvo įrišta rankomis ir akivaizdžiai skirta ne prekybai. Matydama, koks aš suglumęs, ir, be abejo, sujaudinta mano pastangų švebeldžiuoti čekiškai, moteriškutė galų gale paėmė brošiūrą man iš rankų ir ryžtingai įkišo į Natašos rankinę. Ji pridėjo pirštą prie lūpų, kad niekam nieko nesa-kytume, ir mostelėjo ranka, ragindama eiti. Atsisveikinome karštai dėkodami. Tiesa, turint galvoje muziejaus lankytojų skaičių, brošiūros niekas nebūtų pasigedęs. Bet vis tiek tai buvo labai mielas gestas. Porytojaus dieną, likus valandai iki mūsų autobuso išvažiavimo į Paryžių, nunešiau budėtojai į muziejų šokoladinių saldainių – ji, visai sutrikusi, nenorėjo priimti. Jos atiduota brošiūra tokia turininga, kad be jos – taigi ir be muziejaus budėtojos – ši knyga, be abejo, nebū-tų įgavusi tokio pavidalo, kokį įgaus dabar. Apgailestauju

nedrįšęs paklausti jos vardo, kad galėčiau dar kartą, kiek iškilmingiau, padėkoti jai šiuose puslapiuose.

9 | Besimokydama licėjuje, Nataša dvejus metus iš eilės dalyvavo konkurse Pasipriešinimo tema ir abu kartus užėmė pirmą vietą, o tokio dalyko, kiek žinau, niekada anksčiau nebuvo nutikę ir nuo to laiko daugiau nepasitaikė. Šita dviguba pergalė, be kita ko, davė jai progą nešti vėliavą per ceremoniją Pasipriešinimo judėjimui atminti ir aplankyti koncentracijos stovyklą Elzase. Per kelionę autobusu ji sėdėjo šalia vieno buvusio rezistento ir krito jam širdin. Jis paskolino jai knygų, dokumentų, o paskui jie pametė viens kitą iš akių. Po dešimties metų, kai ji papasakojo man šią istoriją, – nesunku įsivaizduoti, kaip ją graužė sąžinė, nes ji tebeturėjo pasiskolintus dokumentus ir netgi nežinojo, ar jos rezistentas dar gyvas, – paskatinau ją vėl užmegzti ryšį ir, nors tas žmogus buvo persikėlęs į kitą Prancūzijos pakraštį, aptikau jo pėdsakus.

Taigi mes aplankėme jį gražiame baltutėliame name Perpinjano pusėje, kur buvo įsikūręs su žmona.

Siurbčiodami muskatą, klausėmės pasakojimo, kaip jis įsitraukė į Pasipriešinimo judėjimą, kaip išėjo į partizanus, ką ten veikė. 1943 metais jam buvo devyniolika, jis dirbo pienuose pas savo dėdę, kuris, būdamas šveicarų kilmės, taip gerai kalbėjo vokiškai, kad kareiviai, ateinantys maisto produktų, įprato kiek užsibūti ir padiskutuoti su žmogumi, šnekančiu jų kalba. Pirmiausia jaunuolio buvo paklausta, ar jis galėtų

surinkti įdomios informacijos iš kareivių pokalbių su dėde, tarkim, apie karinių būrių judėjimą. Paskui jį pristatė rūpin-tis parašiotavimu, tai yra jis padėdavo paimti dėžes su įranga, naktį nuleistas parašiotu iš sąjungininkų lėktuvų. Galų gale, kai sulaukė priverstinio ėmimo į Reicho darbo tarnybą am-žiaus, taigi iškilo grėsmė būti išsiųstam į Vokietiją, jis išėjo į partizanus, tarnavo kovojančiuose daliniuose ir prisidėjo prie Burgundijos išlaisvinimo – matyt, aktyviai, sprendžiant iš jo nužudytų, kaip supratome, vokiečių skaičius.

Buvau nuoširdžiai susidomėjęs jo pasakojimu, bet ti-kėjausi sužinoti ir dar ką nors, kas galėtų praversti mano knygai apie Heidrichą. O ką konkrečiai, nė neįsivaizdavau.

Paklausiau, ar jis, prisidėjęs prie partizanų, išėjo kokius nors karinius mokymus. Jokių, atsakė jis. Vėliau buvo iš-mokytas naudotis sunkiuoju kulkosvaidžiu ir turėjo kele-rias pratybas: treniravosi užrištomis akimis išnarstyti ir vėl surinkti ginklą ir šaudyti. Bet kai atėjo pas partizanus, jam įbruko į letenas automatą, ir tiek. Anglišką automatą „Ste-ną“. Atrodo, visai nepatikimą ginklą: užtekdavo trinktelėti buože į žemę, ir visa apkaba išlėkdavo į orą. Kiaulystė. „Tas „Stenas“ buvo tikras mėšlas, kitaip nepasakysi!“

Tikras mėšlas, še tau kad nori...

Paslaptingas akronimas HHHH reiškia *Himmlers Hirn heißt Heydrich* – „Himlerio smegenys vadinasi Heidrichas“. Remdamasis tikra Antrojo pasaulinio karo istorija, Laurent Binet pasakoja apie Prahoje įvykdytą operaciją: atsiųsti iš Londono čekų ir slovakų parašiutininkai pasikėsino į Reinhardą Heidrichą, Čekijos protektorių, pavojingiausią Trečiojo reicho žmogų, gestapo ir nacių slaptųjų tarnybų vadovą, vieną iš Holokausto organizatorių.

Kas buvo tie du Antrojo pasaulinio karo laikų herojai? Per intriguojančio L. Binet romano puslapius sekame paskui juos, kai jie pabėga iš nacių okupuotos Čekoslovakijos į Angliją, parašiuotais nusileidžia karo zonoje, surengia pasikėsinimą į R. Heidrichą ir galiausiai tragiškai žūva Prahos bažnyčioje.

Išradingai dėstydamas intriguojančią senų laikų istoriją, L. Binet neretai nukrypsta nuo pagrindinės pasakojimo gijos ir leidžiasi į apmąstymus apie istorinio romano rašymo problemas, apie istorinės tiesos ir išmonės santykį kūryboje.

Laurent Binet (g. 1972) studijavo šiuolaikinę literatūrą ir dėsto Paryžiaus universitete. Už 2010 m. išleistą „HHhH“ jis gavo Pirmojo romano Goncourt'ų premiją.

www.sofoklis.lt

9 786094 441158